

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U
THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2014

MEMORANDAMU

MARAGA: 100

Memorandamu uyu u na masiatari a 12.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA (50)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>26–32</u>	<u>22½–25½</u>	<u>19½–22</u>	<u>16–19</u>	<u>13–15½</u>	<u>10–12½</u>	<u>0–9½</u>
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI (NV) (MARAGA: 32)	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho zwavhuda. -Mihumbulo i a tokonya nahone yo vhibva. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a si na vhukhaki na khathihi, a kumedzeaho.	- Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho zwavhuda vhukuma. -Mihumbulo ndi ya ntha, nahone i a takadza. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lundwaho tshidele, nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho. -Mihumbulo ndi i takadzaho, i a tendisea. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o dziaho, a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwi sumbedza u pfesesa thoho lu fushaho. -Mihumbulo ndi ya nga misi, a i na vhudzivha. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a fushaho, nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwo di linganela sa zwenezwo, hu na mavhaka a xedzaho vhumani. -Mihumbulo kanzhi ndi yo teaho, fhedzi i a dovholola. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lundhedzaho lwo linganelaho nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwi iwe a zwi ho khagala, a zwo ngo farana. -Mihumbulo yo sekena, hunzhi i sokou dovholola. -A hu na vhumani vhu fushaho ha u pulana/ mvetomveto. -Maanea ha ngo bveledzwa nga ndila i kumedzeaho.	-Zwi re ngomu a zwi livhani na thoho na luthihi, a zwo ngo lundhedzana. -Mihumbulo yo tapanyedzwa, yo sokou dovhololwa. -U pulana na/kana mvetomveto a zwiho. -Maanea aya ha nekedzei/kumedzei.

	<u>10-12</u>	<u>8½-9½</u>	<u>7½-8</u>	<u>6-7</u>	<u>5-5½</u>	<u>4-4½</u>	<u>0-3½</u>
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 12)	<p>-U sumbedza vhudzivha ho goḏombelaho ha ndeme ya luambo.</p> <p>-Luambo, zwigwa zwa u vhala zwo shumiswa zwone-zwone.</p> <p>-U shumisa luambo lwa nḥesa lwa kuambe/ maambe.</p> <p>-Munanguludzo u sa vhambedzwiho/ wa nḥesa wa maipfi, zwo vhibva vhukuma.</p> <p>-Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea tshoḥe ḥoho ya mafhungo.</p> <p>-A hu na vhukhaki na vhuthihi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.</p>	<p>-U sumbedza vhudzivha ho dziaho ha ndeme ya luambo.</p> <p>-Luambo, zwigwa zwa u vhala zwo shumiswa hu si na vhukhaki, u kona u shumisa luambo lwa kuambe/ maambe.</p> <p>-Munanguludzo wa maipfi wo vanganywa lwa vhusiki.</p> <p>- Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea ḥoho ya mafhungo.</p> <p>-Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.</p>	<p>-Hu na vhuṭanzi ha vhudzivha ha luambo.</p> <p>-Luambo na zwigwa zwa u vhala hunzhi a zwi na vhukhaki.</p> <p>-Munanguludzo wa maipfi wo tea tshibvedzwa.</p> <p>-Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea ḥoho ya mafhungo.</p> <p>-Kanzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p>	<p>-Huriwe u vhone ha vhudzivha ha luambo zwi hone.</p> <p>-Luambo ndi lwa misi, zwigwa zwo shumiswa lu fushaho.</p> <p>-Munanguludzo wa maipfi u a fusha.</p> <p>- Tshitaela, thounu na redzhisitara nga u angaredza zwi ḍi anana na ḥoḍea dza ḥoho ya mafhungo.</p> <p>-Hu ḍi vha na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p>	<p>-Vhudzivha ha luambo ho sekana.</p> <p>-Luambo a lwo ngo vhibva, na zwigwa zwa u vhala huriwe a zwo ngo shumiswa nga ḥdila yone.</p> <p>-Munanguludzo wa luambo ndi wa fhasi.</p> <p>- Tshitaela, thounu na redzhisitara zwi shaedza ndunzhendunzhe.</p> <p>-Hu na vhukhaki ho vhalaho naho ho ḍi vha na u vhalulula na u sedzulusa.</p>	<p>-Luambo na zwigwa zwa u vhala zwo khakhea.</p> <p>-Munanguludzo wa maipfi wo shaedzwa.</p> <p>- Tshitaela, thounu na redzhisitara a zwo ngo tea.</p> <p>-Ho ḍala vhukhaki, naho zwo ḍi vhalululwa na u sedzuluswa zwiṭuku.</p>	<p>- Luambo na zwigwa zwa u vhala zwo khakhea tshoḥe.</p> <p>-Munanguludzo wa maipfi a wo ngo tea na luthihi.</p> <p>-Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo liana tshoḥe.</p> <p>-Ho ḍalesa vhukhaki na ḥoḍo, nahone a hu vhone vhuṭanzi ha u vhalulula na u sedzulusa.</p>

	<u>5–6</u>	<u>4½</u>	<u>4</u>	<u>3–3½</u>	<u>2½</u>	<u>2</u>	<u>0–1</u>
TSHIVHUMBEO (T) (MARAGA: 6)	-Kubveledzelwe kwo faranaho/lunzhedzeah o kwa thoho. Vhudodombedzi vhu tokonyaho. -Miṭala, dziphara zwo fhatwa lwo faranaho. -Vhulapfu/tshivhalo tsha maipfi zwi elana na ndaela dza thoho.	-Mafhugo o bveledzwa nga ndila yo faranaho. Hu na ndunzhendunzhe. - Miṭala, dziphara zwi i a tevhelelea nahone zwo vangana. -Vhulapfu ho tea.	-Vhunzhi ha zwidodombedzwa zwo bveledzwa. -Miṭala, dziphara zwo fhatea zwavhudi. -Vhulapfu ho tea.	-Dziṅwe dza mbuno na zwododombedzwa zwo bveledzwa. -Miṭala, dziphara zwo di khakhea huiwe, fhedzi maanea a di sala a tshi pfala. -Vhulapfu ho tea.	-Dziṅwe dza dzimbuno dza ndeme dzi hone. -Miṭala, dziphara zwo khakhea, fhedzi mihumbulo i sala i kha di pfala. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	- U ita a tshi bva kha thoho. -Zwi a konḁa u tevhele vhuṭala ha mafhungo. -Miṭala, dziphara zwi kha vhuimo ha fhasi. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	-O liana na thoho. -Miṭala, dziphara zwo vhilingana, a zwi tevhelelei. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKAYO YA B: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI (30)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha nthā 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 20)	<u>16–20</u> Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -U n̄wala lwo rombaho/vhibvaho. – U tshimbila kha vhuṭala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana tshothe, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho ya mafhungo. -Hu na vhuṭanzi ha u pulana na/ kana mvetomveto, zwa mbo bveledza tshibveledzwa tshi si na vhukhaki na luthihi, tshi kumedzeaho. -O kona lwa nthesa kha u shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	<u>14–15½</u> -U na n̄divho yavhuḍi ya thodea dza tshibveledzwa. -U n̄wala lwo rombaho/vhibvaho—U tshimbila kha vhuṭala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo ṭandavhudzwa zwavhuḍisa, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhaṭwaho zwavhuḍi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo lwa nthā vhukuma.	<u>12–13½</u> -U na n̄divho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U n̄wala – u fara vhuṭala, nahone u tou polika zwiṭuku kha thoho ya mafhungo. -Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, nahone zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -U pulana na/ kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhuḍi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo nga n̄dila yo dziaho.	<u>10–11½</u> -U na n̄divho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U n̄wala – o ḍi bvanyana kha thoho, fhedzi a zwi xedzi. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana nga n̄dila i fushaho, zwiṭwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -U shumisa muhumbulo u fushaho kha u bveledza thodea dzo teaho dza tshivhumbeo tshatshibveledzwa.	<u>8–9½</u> -U na n̄divho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. Vhuṭala hawe kha u fhindula mushumo uyu vhu sumba ho sekana. -U n̄wala – u a xedza vhuṭala, zwi ambiwaho huiwe zwi ita zwi tshi liana. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwiṭwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhuṭanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tsho faranaho nahone tshi kumedzeaho.	<u>6–7½</u> -U na n̄divho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa. Phindulo yawe kha mushumo uyu i sumbedza hu na u shaedza vhukuma. -U n̄wala – u xedza vhuṭala, na zwi ambiwaho huiwe a zwi tsha pfala. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwi ita zwi tshi liana, zwidodombedzwa zwiṭuku zwi tikedzaho thoho. U pulana na/kana mvetomveto a zwi fushi. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhuḍi. U shumisa milayo ya tshivhumbeo nga n̄dila yo khakheaho.	<u>0–5½</u> -A hu na n̄divho ya thodea dza tshibveledzwa. -U n̄wala – u liana na thoho, zwi ambwaho hunzhi a zwi tsha pfala. Zwi re ngomu na mihumbulo a zwi elani, zwidodombedzwa zwiṭukuṭuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana na/kana mvetomveto a zwi ho. Tshibveledzwa itshi a tshi kumedzei. -A ho ngo shumiswa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo.

					-U na muhumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa-fhedzi hu na u tshedzwa ha zwithu zwa ndeme.		
	<u>8–10</u>	<u>7–7½</u>	<u>6–6½</u>	<u>5–5½</u>	<u>4–4½</u>	<u>3–3½</u>	<u>0–2½</u>
LUAMBO, TSHITAE LA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 10)	-U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa girama, nga ndila yone kha tshibveledzwa. -Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, ndivho na redzhisitara zwo tea tshothe-tshothe. -A hu na vhukhaki na vthuthi nga murahu ha u vhalula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma, nahone nga ndila yone. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea. -Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Mushumo wo fhatwa zwavhudi, u a vhalea. -Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea. -Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho tea.	-Mushumo wo fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo. -Ndivho ya maipfi i a fusha zwi tshi kwama ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tea lu fushaho. -Hu na vhukhaki vhu si vhunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho todou vha vhu teaho.	-Mushumo wo fhatwa lwo tou linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalahonyana. -Ndivho ya maipfi i fhasi nahone a i tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. Tshitaela, redzhisitara na thouni zwo tsa. -Hu na vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhalesa.	-Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi a konḁa u tevhelelea. -Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. -Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwo ngo tea. - Tshibveledzwa tsho ḁala vhukhaki, naho ho ḁi vha na u vhalulula na u sedzulusa. -Zwo lapfesa/pfufhifhalesa.	-Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwo riwalwaho zwo vhilingana. -Ndivho ya maipfi i toda ndulamiso zwi hone, nahone a i tei ndivho. -Tshitaela, ndivho na vha tangedzaho mafhungo a zwi anani/tshimbilani na thoho ya mafhungo. -Ho ḁalesa vhukhaki na ḁaḁo nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa. -Vhulapfu – Zwo lapfesa/pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKANYO YA C: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI (20)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>10½–13</u>	<u>9½–10</u>	<u>8–9</u>	<u>6½–7½</u>	<u>5½–6</u>	<u>4–5</u>	<u>0–3½</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 13)	-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa. -Vhuniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhuṭala hone-hone, ha liani na thoho. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana tshothe, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi si na vukhakhi na luthihi, nahone tshi kumedzeaho. -O shumisa milayo yothe yo teaho ya tshivhumbeo.	-Ndivho ya vhudisa ya thodea dza tshibveledzwa. -U ṭana vhudzivha ho angalalaho ha vhuṭala ha u ṅwala. -Vhuniwali ho rombaho/dziaho – mugudi u fara vhuṭala hone, ha liani na thoho ya mafhungo. -Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana, zwa ṭandavhudzwa zwavhudisa, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi, tshi kumedzeaho. -O shumisa milayo ya tshivhumbeo yo teaho nga ndila yavhudi vhukuma.	-Ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U ṅwala– mugudi u fara vhuṭala hone, hu na u liana/xelana zwiṭuku na thoho. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwidodombedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho. -Hu na vhuṭanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledzaho tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi. -O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.	-Ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa. -U ṅwala – mugudi u a xedza vhuṭala fhedzi zwa si khakhise thalutshedzo nga u angaredza. -Zwi re ngomu kha tshibveledzwa na mihumbulo zwo farana lu fushaho, zwiṅwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho. -O shumisa muhumbulo u fushaho wa thodea dza tshivhumbeo.	-Ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. -Phindulo i shaedza vhuṭala. -U ṅwala – mugudi u liana na thoho thalutshedzo ya polika huṅwe. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwiṅwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho. -Vhutanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tshi kumedzeaho. -U na muhumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo – hu na huṅwe u shaedza.	-Ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa. Phindulo kha mushumo uyu i sumbedza vhuṭala vhusekene. -U ṅwala – mugudi u liana na thoho, huṅwe thalutshedzo ya polika. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwo ngo tou farana, zwidodombedzwa zwiṭuku zwi tikedzaho thoho. -A zwi tei Luambo lwa Hayani, naho ho pulaniwa na/kana mvetomveto. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. -O shumisa milayo ya tshivhumbeo nga ndila yo khakheaho.	-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa. -U ṅwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo hunzhi i a xela. -Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwi yelani, zwidodombedzwa zwiṭukuṭuku zwi tikedzaho thoho. -U pulana/ mvetomveto a zwi ho. Tshibveledzwa a tshi kumedzei/fushi. -Ho ngo shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.

	<u>6-7</u>	<u>5-5½</u>	<u>4½</u>	<u>3½-4</u>	<u>3</u>	<u>2½</u>	<u>0-2</u>
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 7)	<p>-U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa luambo kha u niwala tshibveledzwa, nahone zwo fhatwa zwavhudi.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaila, thouni na redzhisitara zwo tea tshothe.</p> <p>-Tshibveledzwa a tshi na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma nahone nga ndila yone.</p> <p>-Ndivho ya maipfi hunzhi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea.</p> <p>-Tshibveledzwa hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi, nahone tshi a vhalea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaila, thouni na redzhisitara hunzhi zwo tea.</p> <p>-Tshibveledzwa itshi a tshi na vhukhaki vhunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhisitara zwi a di fusha.</p> <p>-Tshibveledzwa tshi di vha na vhukhaki vhu si vhunzhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho todou vha ho teaho.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa lwo linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalaho.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo shaedza nahone a i tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhisitara zwo tsela fhasi.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho faredza vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila i shaedzaho/ ya fhasi, nahone zwi a konda u tevhelelea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa huwe, nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwo ngo tea.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki, naho ho di vha na u pulana/sedzuluswa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila ya fhasi/i shaedzaho vhukuma, nahone zwo vhilingana.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa ho angalalaho vhukuma, nahone a zwo ngo tea ndivho na kathihi.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhisitara a zwi tshimbilelani na thoho.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki vhunzhi, na ndado i re khagala nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>

ADENDAMU/MEMORANDAMU

KHETHEKANYO YA A: MAANEA

MBUDZISO 1

KHETHEKANYO YA A: MAANEA		
1.1	Dibeithi ye ra vha nayo tshikoloni tsha hashu.	Nganetshelo Mbuletshedzo A u haseledza
1.2	Fhethu ha u dimvumvusa vhuponi ha hashu	Nganetshelo U tata Mbuletshedzo
1.3	Vhana vha tshikolo vha tea u vha vho ambara yunifomo musi vhe tshikoloni tshifhinga tshothe Inwi ni a ima na ili likumedzwa? Tikedzani.	U vhuisa muhumbulo Nganetshelo U tata
1.4	Vhudi na vhuvhi ha u rengela riwana lutingothendeleki	Nganetshelo Mbuletshedzo A u haseledza
1.5	Ndi humbula zwe mubebi/muundi wanga vha nndaya zwone	U vhuisa muhumbulo Nganetshelo
1.6.1	Tshifanyiso	Nganetshelo Mbuletshedzo A u haseledza
1.6.2	Tshifanyiso	Nganetshelo Mbuletshedzo A u haseledza
1.6.3	Tshifanyiso	Nganetshelo Mbuletshedzo A u haseledza

Nganetshelo:

Aya ndi maanea ane muniwali a anetshela tshitori kana zwiwo zwo no bvelelaho.
Zwi anetshelwaho zwi tea u kunga na u tendisea.
Mafhungo a hone a riwalwa nga tshifhinga tsho fhelaho.
Magumo a songo dowealeho a fhedza tshitori zwavhudi

Mbuletshedzo:

Muñwali u buletshedza tshithu nga vhubalo.

Muñwali u ola tshifanyiso tsha zwinê a khou amba ngazwo muhumbuloni wa muvhali.

A u haseledza:

Afha muñwali u imelela masia mavhili u lingana.

Muñwali ha tei u dzhia sia.

U vhuisa muhumbulo:

Afha muñwali u vhuisa mihumbulo a i ñea vhubipfi na u nyanyuwa hawe.

U vhuisa mihumbulo u yelana na mitoro kana lutamo lwawe.

Muñwali u a kona u dzhia sia line a khou li imelela.

U tata

Afha muñwali u vha e na ndila yawe ine a vhona zwithu ngayo.

Mihumbulo yawe i tea u vha khagala u bva mathomoni u swika magumoni.

Muñwali u sumbedza u imelela liñwe sia/fhungo.

Muñwali u tikedza vhukuma fhungo line a khou toda li tshi tendiwa.

Muñwali u sumbedza vhukhwine ha fhungo line a khou li imelela.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI

MBUDZISO 2

2.1 VHURIFHI HA VHUKONANI

Tshivhumbeo:

- Vhurifhi ha vhukonani vhu na **di**resi n^hthihi.
- Vhurifhi ha vhukonani vhu na theshano.
- Vhu na marangaphanda.
- Vhu tea u vha na mutumbu.
- Vhu tea u vha na magumo.
- Vhu tea u vha na nyonesano.
- Thouni na redzhistara zwi tee ndivho na vhatanganedzi vha mafhungo.
- Hu tea u vha na ndunzhendunzhe ya mafhungo u bva mathomoni u swika magumoni.

2.2 TSHIPITSHI

Tshivhumbeo:

- **Thoho:** Thero ya mafhungo ane muambi a khou amba nga hao.
- **Theshano:** Muambi u resha vhathu vhane a khou amba navho.
- **Mvulatswinga:** Muambi u ri totela nga kule zwine a do amba ngazwo.
- **Mutumbu:** Muambi u bvisela mbuno dzawe dzothe khagala.
- **Phendelo:** Muambi u vhina mafhungo awe, a nea themendelo, a livhuwa.

2.3 NGANEAVHUTSHILO YA MUFU

Tshivhumbeo

- Dzina la mufu.
- Vho lovha lini.
- Vho ri sia lini.
- Vho sia vhana vhangana.
- Vho vha vha tshi shuma ngafhi
- Vho lovha lini.
- Vha do vhulungwa lini.

2.4 ATHIKILI YA MAGAZINI

Tshivhumbeo:

- **Thoho:** Mafhungo ane a khou ambiwa nga hao.
- **Mvulatswinga:** U divhadza fhungo line a todou li tandavhudza.
- **Mutumbu:** U nea mbuno dzi bviselaho fhungo khagala.
- **Phendelo:** U vhina fhungo lawe.
- Thouni na redzhistara zwi tea u vha zwo teaho.

**KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI/
ZWA TSUMBEDZI/ZWA MAFHUNGO.**

MBUDZISO 3

3.1 KHUNGEDZELO

Tshivhumbeo:

- Dzina la tshikungedzelwa.
- Fhethu hune tsha wanala hone.
- Zwidodombedzwa zwa vhukwamani.
- Tshumelo i wanalaho.
- Milayo ya AIDA: (khephusheni, fonto, luambo lwa u fhureledza, luambo lwa u kunga na mulaedza)

3.2 GARATA YA POSWO

Tshivhumbeo:

- Vhuyo.
- Mulaedza.
- Vhubvo.

3.3 NDAELA

Thodea:

- I tea u sumbedza zwo iledzwaho
- I tea u sumbedza kutshimbilele
- I tea u sumbedza zwifhinga zwo teaho
- Kha i vhe pfufhi yo edanaho.
- I tea u angaredza mulaedza wa ndeme.
- I tea u pfesesea.
- I nwalwe nga luambo lu swikelelwaho nga vhatu vhanzhi.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20
MARAGAGUTE: 100